

بررسی تطبیقی میزان اثربخشی آموزشی کتاب‌های تازه تألیف عربی متوسطه اول و دوم از دیدگاه معلمان و دانش آموزان شهرستان بیرجند

احمد لامعی گیو^۱، مریم مقبولی^{۲*}

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه بیرجند

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی دانشگاه بیرجند

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۴/۱۲

چکیده

در این پژوهش با بررسی رویکرد تازه ای که در نظام جدید آموزش و پرورش منجر به تغییر نام کتاب درسی عربی به عربی زبان قرآن شده است، نظرات دبیران عربی و دانش آموزان دوره اول و دوم متوسطه درباره میزان کارآمدی این کتاب، نوع ارزشیابی های موجود در آن و همچنین میزان علاقه مندی دانش آموزان به زبان عربی مقایسه و تحلیل شده است. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و به کمک پرسش نامه و استفاده از نمونه گیری خوشه ای تصادفی در سال تحصیلی ۹۷-۹۶، اطلاعات استخراج شده را از جامعه آماری ۱۳۸ دبیر و ۷۳۸۱ دانش آموز شهرستان بیرجند، تحلیل و واکاوی نموده است. نتایج نشان می دهد که با وجود کم کردن تدریجی حجم قواعد و پررنگ شدن بخش ترجمه در دو دهه گذشته، این روش نتوانسته دانش آموزان سوم متوسطه را که در طی شش سال به یادگیری این زبان پرداخته اند، به عربی علاقه مند کند. البته با توجه به نتایج نظرسنجی، دانش آموزان نهم که مدت سه سال است این زبان را به شیوه ای جدید فرامی گیرند کارآمدی کتاب های جدیدالتألیف عربی و علاقه مندی خود را به این زبان بیش از دانش آموزان و دبیران سوم متوسطه نظام قدیم اعلام کرده اند. افزون بر این، دبیران و دانش آموزان مقطع نهم متوسطه اول، کارآمدی کتاب های جدیدالتألیف را بیشتر از دبیران و دانش آموزان سوم دبیرستان اعلام کرده اند. با وجود این، جملگی معتقدند که در ارزشیابی پایانی، باید نمره به دو بخش شفاهی و کتبی اختصاص یابد.

کلیدواژه ها: آموزش کتاب های درسی عربی؛ آموزش زبان عربی؛ مدارس متوسطه اول؛ مدارس متوسطه دوم؛ برنامه درسی عربی.

۱. مقدمه

یکی از نیازهای اساسی دانش آموزان ایرانی در جهان امروز، آشنایی با زبان عربی است؛ از این رو در برنامه درسی مقطع متوسطه نیز این موضوع پیش‌بینی شده است. برای ساده‌سازی و ایجاد جذابیت در آموزش این زبان، رویکرد فهم متن با اولویت متون دینی برگزیده شده و مباحث مربوط به قواعد نیز کاهش یافته است. هرچند با توجه به تعاریف ارائه شده در حوزه آموزش زبان، برای دانش آموز ایرانی، عربی یک زبان خارجی محسوب می‌شود؛ با وجود این هیچ‌گاه در برنامه درسی، روش آموزش و تدریس آن مطابق با آخرین دستاوردهای آموزشی این زبان نبوده است.

آموزش عربی در مدارس ایران، با تکیه بر فهم متون دینی و معارف اسلامی صورت می‌گیرد؛ برای رسیدن به اهداف خاص این رویکرد، به روش تطبیقی (مطابقت قواعد عربی با دستور زبان فارسی) توجه زیادی شده است؛ هرچند استفاده از روش تطبیقی در بیان تمامی قواعد عربی کتاب‌های درسی مصداق ندارد، اما بهره‌گیری از آن در تطبیق بعضی مباحث با زبان فارسی، می‌تواند انگیزه دانش آموزان را در یادگیری زبان (نزدیکی زبان مادری و زبان دوم) افزایش دهد. اگر دانش آموزان و دانشجویان، انگیزه بالایی داشته باشند و به مباحث درسی نیز علاقه مند باشند، هم به توضیحات معلم گوش می‌دهند و هم تکالیف را با جدیت انجام خواهند داد و در زمینه‌های درسی به دنبال اطلاعات بیشتری خواهند رفت (سیف، ۱۳۸۲: ۳۴۸).

بعد از انقلاب اسلامی، طبق قانون اساسی و به صورت رسمی، آموزش زبان عربی در برنامه درسی مدارس متوسطه گنجانده شده است. از آنجاکه «زبان قرآن، علوم و معارف اسلامی، عربی است و ادبیات فارسی با آن درآمیخته است، این زبان بعد از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه، در همه مقطع‌ها و همه رشته‌ها تدریس می‌شود» (مسعود، ۱۳۷۰: ۳۶). آموزش رسمی زبان عربی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تصویب اصل ۱۶ قانون اساسی آغاز شد. بعد از آن، کتاب‌های عربی با رویکردی جدید نوشته شدند و تاکنون شاهد تغییر و تحولاتی دوره‌ای در آن‌ها بوده‌ایم. با توجه به اهمیت محتوای کتاب‌های درسی عربی و ارزیابی آن‌ها در تنظیم برنامه درسی ملی، همواره اهداف و چگونگی آموزش این زبان، از چالش‌ها و اختلاف نظرهای مسئولان، مؤلفان و برنامه‌ریزان کتب درسی بوده است.

از این رو صرف وقت نیروهای متخصص در بررسی و تحلیل کتاب‌های درسی می‌تواند راه‌گشای حل بسیاری از مشکلات آموزشی جاری باشد.

الوندی در مقاله خود با عنوان «برنامه‌ریزی درسی و فرآیند تهیه و تولید کتاب درسی» ضرورت‌های تغییر محتوای کتاب‌های درسی را این‌گونه برمی‌شمارد:

الف) تغییر رویکردهای جهانی آموزش؛

ب) تغییر سیاست‌های کلی کشور و وزارت آموزش و پرورش؛

ج) ارزشیابی از برنامه‌های درسی؛

د) نظرات معلمان (۱۳۸۶: ۱۵).

از جمله دلایل بازنگری کتاب‌های درسی عربی، می‌توان به این موارد اشاره نمود:

□ مشاهده نشدن نتایج قابل توجه از پیشرفت علمی دانش‌آموزان؛

□ وجود گزارش‌های موثق و کارشناسی شده مبنی بر بی‌علاقگی دانش‌آموزان به این درس.

(حقدوست راد، ۱۳۸۸: ۳۶؛ صدیق اورعی، ۱۳۸۵: ۶۵؛ سلطانی‌نژاد، ۱۳۹۴: ۷۸)؛

□ نظرات منعکس‌شده معلمان به دفتر تألیف درباره تغییر در شیوه تدریس و موضوعات درسی؛

□ سیاست‌های جدید دولت؛

□ همگام‌شدن با تحولات جهانی آموزش.

پایه‌های هفتم، هشتم و نهم متوسطه اول از زاویه‌ای دیگر متفاوت با سال‌های گذشته، به یادگیری عربی می‌پردازند. کتاب‌های عربی متوسطه دوم با نام عربی، زبان قرآن به صورت کلی به لحاظ ساعت تخصیص داده‌شده، نوع و حجم مطالب و در راستای کتاب‌های دوره اول تغییر کرده‌است.

انجام این تحقیق، نقاط قوت و ضعف کتاب‌های عربی دوره متوسطه را مورد تدقیق و تحلیل قرار خواهد داد. اهمیت موضوع، زمانی نمود پیدا می‌کند که معتقد باشیم چگونگی آموزش و سطح یادگیری این زبان در دانشگاه‌ها به کیفیت آموزش و یادگیری آن در مقطع متوسطه بازبسته‌است.

بررسی میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس عربی و کارآمدی کتاب‌های عربی جدید، و نیز میزان رضایت‌مندی دبیران این درس در دو دوره متوسطه، برای شناخت روش‌های برتر ارائه مطالب و نیز نوع مطالب مندرج در کتاب‌های عربی، برای مؤلفان ضرورت دارد و می‌تواند مورد استفاده دبیران و مؤلفان کتب درسی عربی متوسطه قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

تاکنون چندین پژوهش در زمینه بررسی و نقد متون و قواعد کتاب های عربی دوره متوسطه و پیش دانشگاهی و میزان رضایت مندی دانش آموزان و دبیران از کتاب های درسی عربی انجام شده است. از آن جمله:

□ پاکیزه خو و همکاران (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «دیدگاه دبیران عربی شهر شیراز برای بررسی علل بی رغبتی دانش آموزان دبیرستانی به یادگیری درس عربی»، به این نتیجه رسیده اند که سه عامل «محتوای کتاب درسی، تخصص و توانایی حرفه ای معلمان و میزان تسلط آنان بر کتاب»، در بی انگیزه ساختن دانش آموزان مؤثر است.

«محتوای کتاب درسی» شامل ارائه نشدن تصویری صحیح از جایگاه زبان عربی در روابط بین الملل، تبیین نکردن اهمیت عربی و سرمایه های علمی و معنوی موجود در آن، وجود قواعد پیچیده و کم کاربرد؛ «بعد تخصصی و حرفه ای معلمان» شامل: نداشتن انگیزه لازم برای مطالعه و افزایش معلومات، استفاده نکردن از وسایل کمک آموزشی، آگاهی از روش های جدید تدریس و «بعد تسلط تخصصی آنان» شامل: ناآشنایی با مجلات، رادیو و فیلم های عربی، ناآگاهی از شیوه های زبان آموزی و... در بی انگیزه ساختن دانش آموزان مؤثر است.

□ عیسی متقی زاده و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی با نام «بررسی و نقد کتاب های عربی متوسطه و پیش دانشگاهی و تأثیر این متون در آموزش زبان عربی از نظر فرم و محتوا»، به بررسی چهار شاخصه تناسب کتاب های درسی عربی در دهه هشتاد برای دانش آموزان، میزان موفقیت متون براساس حیطه شناختی، میزان موفقیت متون براساس حیطه عاطفی و میزان موفقیت متون براساس حیطه مهارتی پرداخته و به این نتایج رسیده اند:

۷۱ درصد معلمان، مناسب بودن ساختار کتاب های درسی را در حد کم و خیلی کم می دانند و ۶۶/۳۹ درصد دانش آموزان، این میزان را در حد متوسط و بالاتر ارزیابی می کنند. این تفاوت نظر بین معلمان و دانش آموزان معنادار است. هم چنین هر دو گروه دانش آموزان و معلمان معتقدند که متون در دستیابی به اهداف سه حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی چندان موفق نبوده اند؛ در این زمینه میان نظرات دانش آموزان و معلمان جز در حیطه عاطفی، تفاوت معناداری وجود ندارد.

□ سلطانی‌نژاد (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان کارآمدی آموزش زبان عربی عمومی در مقطع متوسطه از نظر دبیران و دانش‌آموزان شهر کرمان»، به این نتایج دست یافت:

عواملی چند سبب شده تا زبان عربی کارکرد مناسب نداشته باشد و دانش‌آموزان را جلب ننماید؛ این عوامل عبارتند از: نامتناسب بودن هدف آموزش زبان عربی (فهم متون دینی) با نیازهای جامعه و یادگیرندگان، تطابق نداشتن محتوا با هدف، به‌روز و جذاب نبودن مطالب.

همه این پژوهش‌ها به تحلیل در محتوای کتاب‌های عربی متوسطه دوم محدود شده است و به نظر می‌رسد هنوز هیچ پژوهشی به بررسی نگرش معلمان و دانش‌آموزان پایه نهم نسبت به درس عربی و مقایسه آن با دیدگاه‌های دبیران و دانش‌آموزان متوسطه دوم نپرداخته است که با توجه به تغییرات زیربنایی در کتب عربی متوسطه نظام جدید آموزش و پرورش (۳-۳-۶) که از سال ۱۳۹۰ شاهد آن هستیم، این موضوع بسیار جای تحقیق دارد.

این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش‌هاست:

□ کارآمدی آموزشی کتاب‌های عربی دوره اول متوسطه (جدید) در مقایسه با دوره دوم متوسطه (قدیم) به چه میزان است؟

□ علاقه‌مندی دانش‌آموزان سال نهم با توجه به تغییر در چگونگی فراگیری زبان عربی با تألیف کتب جدید در مقایسه با دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان به کتاب و زبان عربی چقدر است؟

□ نظر دانش‌آموزان و دبیران در مورد میزان بارم اختصاص یافته به ترجمه و قواعد و نوع ارزشیابی (شفاهی - کتبی) در دو دوره متوسطه چگونه است؟

چهارچوب نظری تحقیق

پژوهش حاضر در دسته پژوهش‌های ارزشیابی برنامه درسی قرار دارد. ارزشیابی از برنامه درسی طبق نظر متخصصان مختلف تعلیم و تربیت تعاریف مختلفی دارد؛ اما «معنی لغوی ارزشیابی، قضاوت یا تعیین ارزشی یا کیفی کردن است» (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸: ۲۷۶). ارزشیابی در برنامه درسی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه درسی قبل از اجرا و کارآیی آن پس از اجرا به کار گرفته می‌شود (مؤمنی مهمویی و زارعیان، ۱۳۸۸: ۶۸). ارزشیابی از برنامه‌های درسی الگوهای مختلفی دارد: ارزشیابی هدف محور و ارزشیابی هدف آزاد. این‌ها دو الگوی ارزشیابی با سابقه برنامه درسی

هستند که در پژوهش حاضر از مبانی آن‌ها الهام گرفته شده است. در الگوی هدف محور، هدف از ارزشیابی، بررسی میزان دستیابی به اهداف برنامه درسی است (فتحی و اجارگاه، ۲۹۶: ۱۳۸۸). در الگوی هدف آزاد، ملاک موفقیت یک برنامه و برطرف کردن نیازهای افراد است (ممان: ۲۹۹).

در این پژوهش از آنجاکه الگو یا نظریه‌ای که ملاک یا معیارهای مشخصی برای سنجش میزان کارآمدی آموزش زبان دوم/خارجی باشد، در دست نیست، ملاک‌های ارزشیابی و سنجش به شیوه‌ای تحلیلی از برنامه درسی عربی نگاشت هشتم سال ۱۳۹۱ استخراج شده که عبارتند از: «برنامه درسی زبان عربی انتظار دارد دانش آموزان بتوانند در پایان سه سال نخست، به فهم عبارات کوتاه و ساده به کاررفته در متون دینی و ادبی و در پایان سه سال دوم به فهم ساختارها و متونی با گستردگی بیشتر نسبت به سه سال اول متوسطه، دست یابند.

با توجه به رویکرد فهم عبارت در سه سال اول متوسطه و فهم متن در سه سال دوم، مهارت سخن گفتن در حد نیاز و در حد جمله‌های ساده و پرکاربرد حاصل می‌گردد و در این میان به این مهارت نیز توجه لازم می‌گردد، زیرا در برنامه درسی ملی، درس عربی در حوزه زبان‌های خارجی به شمار آورده شده است» (راهنمای برنامه درسی آموزش زبان عربی، ۱۳۹۱: ۷).

یکی دیگر از مؤلفه‌های اساسی برنامه درسی، محتوا است. محتوا چیزی است که قرار است آموزش داده شود و یا آنچه می‌خواهیم یاد گرفته شود (ممان: ۱۶۰). متخصصان برنامه درسی تعاریف مختلفی از محتوا ارائه داده‌اند که البته تعریف محتوا در این پژوهش عبارت است از: «کلیه مفاهیمی که در قالب متن، تصاویر و پرسش‌ها ارائه شده است». هر اندازه که اهداف تعلیم و تربیت عالی و با دقت هم مشخص شده باشند؛ بدون داشتن محتوایی خوب و مناسب، امکان تحقق آن وجود نخواهد داشت. در آموزش رسمی کشور ما چه در مقاطع تحصیلی آموزش و پرورش و چه در سطح دانشگاه، بیشتر به محتوا توجه می‌شود. محتوای دروس در قالب کتاب‌های درسی برای مدارس کشور به صورت متمرکز تنظیم و تألیف می‌شود (میرزاییگی، ۱۳۸۷: ۱۶۱). اهمیت محتوا، مؤلفین، صاحب‌نظران و پژوهشگران را بر آن داشته است تا درباره انتخاب آن، دقت و حساسیت داشته باشند.

محتوایی مفید و اثربخش است که بر اساس مجموعه‌ای از معیارهای مناسب انتخاب شده باشد. متخصصان مختلف برنامه درسی معیارهای متفاوتی برای انتخاب محتوا برشمرده‌اند. برخی از این معیارها عبارتند از: ارتباط محتوا با هدف؛ معنی‌دار بودن محتوا برای یادگیرندگان؛ تناسب تجربیاتی که

آموزش گیرنده از خانه و جامعه خود با خود همراه دارد؛ جذاب بودن؛ امکان پذیر بودن؛ پایه ای برای آموزش مادام‌العمر یا آموزش‌های بعدی و ارتباط با مسائل روز (حکیم زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۲).

در کنار این اصول، اصولی دیگر به طور ویژه برای اثربخش ساختن آموزش زبان دوم به کار می‌رود که یکی از مهم‌ترین آن‌ها ایجاد علاقه و انگیزه در یادگیرندگان است. برای داشتن دانش آموزان با انگیزه، مهم‌ترین پیش‌نیاز، ایجاد محیطی است که مناسب یادگیری و تدریس زبان است. از دیگر اصول آموزش زبان، توجه کافی به آموزش همه مهارت‌های زبانی به یادگیرندگان است؛ زیرا زمانی می‌گوییم فردی زبانی را یاد گرفته که بتواند آنچه را که می‌شنود، دریابد و مقصود خود را به زبان آورد؛ آنچه را می‌خواند، بفهمد و بتواند مقصود خود را بنویسد (همان: ۸۳).

اغلب گفته می‌شود: علت موفقیت یا شکست یادگیری زبان را باید در روش جست‌وجو کرد؛ زیرا در نهایت امر، این روش است که محتوا و چگونگی آموزش را تعیین می‌کند. همان‌طور که رشدی احمد طعیمه می‌نویسد: «طُرُقُ التَّعْلِيمِ أَوْ طَرِيقَةُ التَّدْرِيسِ بِمَفْهُومِهَا الوَاسِعِ تُعْنِي: مَجْمُوعَةُ الأَسَالِبِ الَّتِي يُنْمِ بِوَاسِطَتِهَا تَنْظِيمُ المِجَالِ الخَارِجِيِّ لِلْمُتَعَلِّمِ مِنْ أَجْلِ تَحْقِيقِ أَهْدَافِ تَرْبِوِيَةِ المِجْتَمَعِ» (۱۹۹۸: ۶۹).

روش آموزش یا روش تدریس به مفهوم وسیع یعنی: مجموعه سبک‌هایی که به وسیله آن‌ها تنظیم زمینه خارجی برای دانش آموز به خاطر تحقق اهداف تربیتی معین انجام می‌شود.

تأثیر اتخاذ رویکرد پرورش مهارت‌های زبانی، به منظور فهم عبارات و متون اسلامی و کمک به فهم بهتر زبان و ادبیات فارسی و حاکمیت بخشی درک مطلب، کاربرد واژگان، جمله‌سازی و متن محوری به جای قاعده محوری را در هر کدام از بخش‌های: واژگان، ساختار جمله‌ها، موضوعات متن‌ها و عبارات‌ها، تمرین‌ها، قواعد و آموزش ترجمه به طور مجزاً و دقیق در راهنمای برنامه درسی جدید گنجانده شده است (برنامه درسی عربی، ۱۳۹۱: ۴). حال اینکه قبل از سال ۱۳۸۹ کتاب‌های درسی از این مهم (راهنمای برنامه درسی) محروم بوده است.

روش تدریس قواعد در کتاب‌های سال‌های اولیه بعد از انقلاب تا پایان سال تحصیلی ۹۵-۹۴ روش استقرایی و در بعضی کتب قیاسی بوده با تأکید بر روش دستور-ترجمه. حال آن‌که با رویکرد خاصی که بر آموزش زبان عربی (تکیه بر فهم متون دینی و اسلامی) حاکم است، اقتضای روشی خاص در آموزش آن احساس می‌شد. در بیان قواعد کتب جدید از روش تطبیقی (مطابقت صرف و نحو با دستور زبان فارسی) بیشتر استفاده شده است. در این کتاب‌ها حجم و تنوع قواعد به نسبت

کتاب‌های دوره قبل به شدت کاسته شده است و بر اساس همین نگرش، مباحث مقدماتی آموزش زبان عربی (مباحثی از صرف: شناخت اسم، مؤنث، مذکر، مفرد، مثنی، جمع، شناخت فعل ماضی، مضارع منفی، نهی، امر و تشخیص ترکیب اضافی وصفی) در کتاب‌های دوره متوسطه اول گنجانده شده و در حقیقت مقطع متوسطه اول پایان مرحله ابتدایی آموزش زبان قرآن است. با تألیف کتاب‌های دوره دوم متوسطه، مرحله دوم آغاز می‌شود با آموزش مسائل پرکاربرد صرفی و نحوی چون: افعال مجرد و مزید، جامد و مشتق، اسم موصول، مبتدا و خبر، فاعل و مفعول، جار و مجرور، لازم و متعدی، مضارع مرفوع و منصوب، مجهول مجرد، ماضی بعید و استمراری، مفعول فیه، حروف مشبیه، افعال ناقصه، لای نفی جنس، مفعول مطلق، حال مفرد، منادا، اسلوب تعجب و حروف عطف پرکاربرد که این مرحله در دو شاخه عمومی و اختصاصی (علوم انسانی و معارف) ادامه خواهد یافت.

تأکید بر یادگیری زبان قرآن با رعایت درست‌خوانی و تلفظ صحیح همچنین تأکید بر انجام مکالمه‌های ساده، تفاوت دیگری است که در کتاب‌های جدید لحاظ شده است. «روخوانی‌های دانش آموز و فعالیت‌های او در بخش مکالمه در طول سال نمره شفاهی او را تشکیل می‌دهد» (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، مقدمه کتاب عربی، زبان قرآن، پایه دهم علوم انسانی: ۵).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کاربردی است و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان نهم متوسطه اول و سوم متوسطه دوم و دبیران عربی شهر بیرجند در استان خراسان جنوبی است. این نظرسنجی در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ از مجموع ۱۳۸ دبیر عربی شاغل به تدریس در شهر بیرجند و ۷۳۸۱ دانش آموز شاغل به تحصیل در این شهر، پایه‌های نهم و سوم دبیرستان، انجام گرفته است. از میان دبیران عربی دو دوره دبیرستان نیز ۱۰۳ نفر در این نظرسنجی شرکت کرده‌اند. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان محاسبه شده است.

در این تحقیق از دو پرسشنامه محقق ساخته برای دبیران و دانش آموزان استفاده شده است. پرسشنامه دانش آموزان شامل ۱۶ گویه با مقیاس ۴ درجه‌ای: خیلی کم، کم، متوسط و زیاد است که به سنجش مؤلفه‌های: کارآمدی کتاب‌های درسی، علاقه‌مندی دانش آموزان به کتاب‌های درسی،

نوع و میزان ارزشیابی می‌پردازد. برای بررسی اعتبار پرسشنامه از نمونه ای مقدماتی به تعداد ۳۱ نفر از دانش‌آموزان استفاده شده، که بر اساس آن میزان آلفای کرونباخ، برابر ۷۷ درصد به دست آمد. برای بررسی روایی پرسشنامه از دیدگاه و نظرات اساتید و متخصصان حوزه زبان عربی، علوم تربیتی و آمار استفاده شد. به طوری که پرسشنامه برای چند تن از متخصصان ارسال و پس از اعمال نظرات آن‌ها با تغییراتی چند، مورد استفاده قرار گرفت. بعد از انجام کارهای مقدماتی و کسب مجوز از اداره کل آموزش و پرورش، پرسشنامه‌ها به طور مجزا در اختیار دو گروه یعنی دانش‌آموزان و دبیران عربی قرار گرفت. شایسته یادکرد است که تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها توسط نرم‌افزار SPSS ۱۹ انجام شده است. بعد از گردآوری داده‌ها و اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی که شامل شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی مانند: فراوانی، درصد فراوانی، نمودار و جداول است، به توصیف نمونه پرداخته شده است.

نتایج آمار توصیفی دانش‌آموزان و دبیران

از میان ۷۳۸۱ نفر از دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در پایه‌های سوم دبیرستان و نهم متوسطه اول، تعداد ۳۶۶ نفر به روش خوشه‌ای تصادفی انتخاب شده‌اند.

جدول ۵-۱ سمت نمونه‌های پژوهش

سمت آمار	فراوانی	درصد
دانش‌آموز	۳۶۶	۷۸
دبیر	۱۰۳	۲۲
جمع کل	۴۶۹	۱۰۰

بنابراین جدول، بیشترین افراد حاضر در این نظر سنجی را دانش‌آموزان تشکیل داده‌اند. دامنه این متغیر ۱ و انحراف از معیار آن ۰/۴۱ است.

نتایج جمعیت شناختی مربوط به دانش‌آموزان

توصیف وضعیت جنسیتی نمونه پژوهش

جهت بررسی مقایسه‌ای نظرات، نیمی از دانش‌آموزان در هر گروه جنسیتی دختر و پسر انتخاب شده‌اند.

جدول ۵-۲. نمونه پژوهش به تفکیک جنسیت

جنسیت آمار	فراوانی	درصد
پسر	۱۸۳	۵۰
دختر	۱۸۳	۵۰
جمع کل	۳۶۶	۱۰۰

پرسشنامه‌ها به طور مساوی از نظر جنسیت توزیع شده‌اند. دامنه این متغیر ۱ و انحراف از معیار آن ۰/۵۰ است.

توصیف وضعیت پایه تحصیلی

برای بررسی دقیق و مقایسه‌ای نظرات، نیمی از دانش‌آموزان از پایه نهم و نیمی از سال سوم انتخاب شده‌اند.

جدول ۵-۳ وضعیت پایه تحصیلی

پایه تحصیلی آمار	فراوانی	درصد
نهم	۱۸۳	۵۰
سوم انسانی	۱۸۳	۵۰
جمع کل	۳۶۶	۱۰۰

نتایج جمعیت شناختی مربوط به دبیران عربی

توصیف وضعیت جنسیتی نمونه پژوهش

توزیع پرسشنامه‌ها در بین دبیران نیز به طور مساوی از نظر جنسیتی صورت گرفته است.

جدول ۵-۴. وضعیت جنسیتی دبیران

جنسیت آمار	فراوانی	درصد
مرد	۵۱	۴۹/۵
زن	۵۲	۵۰/۵
جمع کل	۱۰۳	۱۰۰

دامنه توزیع این متغیر ۱ و انحراف از معیار آن ۰/۵۰ است.

توصیف وضعیت تحصیلی پاسخ‌گویان

با توجه به این مطالعه سطح تحصیلات دبیران شرکت‌کننده در نظرسنجی از این قرار است:

جدول ۵-۵. وضعیت تحصیلی دبیران

تحصیلات آمار	فراوانی	درصد
فوق دیپلم	۹	۷۸
لیسانس	۶۳	۶۱/۲
فوق لیسانس	۳۰	۲۹/۱
دکتری	۱	۱
جمع کل	۱۰۳	۱۰۰

بیشترین افراد شرکت‌کننده با مدرک لیسانس هستند که ۶۱/۲ درصد افراد را تشکیل می‌دهند. دامنه این متغیر ۳ و انحراف از معیار آن ۰/۶۱ است.

توصیف وضعیت دوره تدریس

دبیرانی که در این نظرسنجی شرکت کرده اند نیز به طور مساوی از دو دوره تحصیلی متوسطه انتخاب شده‌اند. از این میان ۵۱ نفر (۴۹/۵ درصد) در دوره اول و ۵۲ نفر (۵۰/۵ درصد) در دوره دوم، مشغول به تدریس می‌باشند.

جدول ۵-۶. وضعیت دوره تدریس دبیران

دوره تدریس آمار	فراوانی	درصد
اول	۵۱	٪ ۴۹/۵
دوم	۵۲	٪ ۵۰/۵
جمع کل	۱۰۳	۱۰۰

دامنه این متغیر ۲ و انحراف از معیار آن ۰/۵۲ است.

در ادامه به سنجش این گویه‌ها از زاویه دبیران و دانش‌آموزان سوم و نهم پرداخته شده است:

مقایسه تحلیلی نظرات نمونه پژوهش

در این تحقیق از دو پرسشنامه برای دبیران و دانش‌آموزان با اندکی تفاوت استفاده شده است. لازم به یادآوری است که پرسشنامه دانش‌آموزان و دبیران شامل ۱۶ گویه با مقیاس ۴ درجه‌ای؛ خیلی کم، کم، متوسط و زیاد است.

۱) تا چه اندازه محتوا و حجم کتاب عربی را با زمان اختصاص داده‌شده به آن مناسب می‌دانید؟

جدول ۵-۷. جدول آمار تحلیلی سؤال ۱

پایه گزینه	دانش‌آموزان نهم	دانش‌آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۴/۱	٪ ۸	٪ ۱/۷	٪ ۹/۵
کم	٪ ۸/۸	٪ ۱۲/۳	٪ ۵	٪ ۲۳/۸
متوسط	٪ ۳۹/۲	٪ ۴۵/۷	٪ ۲۸/۳	٪ ۴۵/۲
زیاد	٪ ۳۶/۸	٪ ۲۶/۱	٪ ۶۰	٪ ۱۹
خیلی زیاد	٪ ۱۱/۱	٪ ۸	٪ ۵	٪ ۲/۴
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

آمار به دست آمده از پاسخ به این سؤال نشان می‌دهد که دانش‌آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۴۸٪ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیران آنان با (۶۰ درصد) گزینه زیاد و دانش‌آموزان و دبیران سوم بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است.

۲) تا چه اندازه متون و جملات استفاده‌شده در درس‌ها کارآمد و طبق اهداف آموزشی کتاب است؟

جدول ۵-۸ جدول آمار تحلیلی سؤال ۲

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪۳/۵	٪۱۱/۶	۰	٪۷/۱
کم	٪۷/۶	٪۲۰/۳	٪۳/۳	٪۴/۸
متوسط	٪۳۱	٪۴۵/۷	٪۴۳/۳	٪۵۲/۴
زیاد	٪۴۱/۵	٪۱۸/۸	٪۴۸/۳	٪۳۵/۷
خیلی زیاد	٪۱۶/۴	٪۳/۶	٪۵	۰
جمع کل	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که دانش آموزان و دبیران نهم بیشترین انتخابشان گزینه زیاد و خیلی زیاد و دانش آموزان و دبیران سوم، بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است.

۳) تا چه اندازه محتوا و مطالب به کاررفته در این کتاب‌ها دانش آموز را در جهت فهم متون دینی کمک می‌کند؟

جدول ۵-۹ جدول آمار تحلیلی سؤال ۳

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪۵/۳	٪۱۳	۰	٪۲/۴
کم	٪۱۵/۲	٪۲۱	٪۱۳/۳	٪۲۶/۲
متوسط	٪۲۹/۸	٪۴۴/۲	٪۴۱/۷	٪۴۵/۲
زیاد	٪۳۰/۴	٪۱۸/۱	٪۴۳/۳	٪۲۶/۲

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی زیاد	٪ ۱۹/۳	٪ ۳/۶	٪ ۱/۷	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

با بررسی پاسخ این سؤال روشن می شود که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۵۰ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیرانشان نیز با (۴۵ درصد) همین گزینه بوده است. هم چنین آمار به دست آمده از پاسخ دانش آموزان سوم و دبیرانشان به این سؤال حاکی از انتخاب گزینه متوسط به عنوان بیشترین گزینه انتخابی بوده است.

۴) تا چه اندازه محتوا و مطالب به کاررفته در این کتابها، دانش آموز را در راستای فهم متون ایرانی - اسلامی کمک می کند؟

جدول ۵-۱۰ جدول آمار تحلیلی سؤال ۴

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۵/۸	٪ ۱۱/۶	٪ ۱/۷	٪ ۱۱/۹
کم	٪ ۱۸/۱	٪ ۲۶/۸	٪ ۱۱/۷	٪ ۳۳/۳
متوسط	٪ ۳۸/۶	٪ ۳۹/۹	٪ ۵۶/۷	٪ ۳۵/۷
زیاد	٪ ۲۶/۳	٪ ۱۸/۱	٪ ۲۶/۷	٪ ۱۹
خیلی زیاد	٪ ۱۱/۱	٪ ۳/۶	٪ ۳/۳	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

نتایج به دست آمده نشان می دهد که تمامی گروه های شرکت کننده در این نظرسنجی بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است.

۵) تا چه اندازه هر درس جهت تثبیت یادگیری با تمرین یا فعالیتی مناسب همراه است؟

جدول ۵-۱۱ جدول آمار تحلیلی سؤال ۵

پایه / گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۱/۸	٪ ۱۱/۶	٪ ۳/۳	٪ ۲/۴
کم	٪ ۹/۴	٪ ۱۲/۳	٪ ۱۱/۷	٪ ۳۵/۷
متوسط	٪ ۳۹/۸	٪ ۴۷/۱	٪ ۴۳/۳	٪ ۴۵/۲
زیاد	٪ ۳۵/۷	٪ ۲۱	٪ ۴۷/۷	٪ ۱۶/۷
خیلی زیاد	٪ ۱۳/۵	٪ ۸	۰	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

آمار به دست آمده نشان می‌دهد که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۴۹ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیران عربی آنان با (۴۳/۳ درصد) گزینه متوسط بوده است؛ حال آن که که دانش آموزان سوم و دبیران آن‌ها بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است.

۷) تا چه اندازه مطالب به طور منظم و براساس پیوستگی موضوعی تنظیم شده است؟

جدول ۵-۱۲ جدول آمار تحلیلی سؤال ۶

پایه / گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۵/۳	٪ ۹/۴	۰	۰
کم	٪ ۱۳/۵	٪ ۱۶/۷	٪ ۱۳/۳	٪ ۷/۲
متوسط	٪ ۳۹/۲	٪ ۴۵/۷	٪ ۴۰	٪ ۵۹/۵

پایه / گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
زیاد	٪ ۳۲/۲	٪ ۲۲/۵	٪ ۴۳/۳	٪ ۳۳/۳
خیلی زیاد	٪ ۹/۹	٪ ۵/۸	٪ ۳/۳	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

پاسخ ها نشان می دهد که دانش آموزان و دبیران نهم بیشترین انتخابشان گزینه زیاد و خیلی زیاد بوده است و دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۴۵/۷ درصد) گزینه متوسط و دبیران عربی سوم نیز با (۵۹/۵ درصد) گزینه متوسط بوده است.

۸) تا چه اندازه متون و جملات استفاده شده در درس ها جذاب و باعث علاقه مندی شما (دانش آموزان) به این درس است؟

جدول ۵-۱۳. جدول آمار تحلیلی سؤال ۷

پایه / گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۱۴	٪ ۲۰/۳	۰	٪ ۲۱/۴
کم	٪ ۱۳/۵	٪ ۲۵/۴	٪ ۸/۳	٪ ۱۹
متوسط	٪ ۳۱/۶	٪ ۳۵/۵	٪ ۴۰	٪ ۵۰
زیاد	٪ ۲۶/۳	٪ ۱۳	٪ ۵۰	٪ ۹/۵
خیلی زیاد	٪ ۱۴/۶۶	٪ ۵/۸	٪ ۱/۷	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

نتایج نشان می دهد که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۴۱ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیران عربی نهم با (۵۰ درصد) گزینه زیاد بوده است و دانش آموزان و دبیران سوم بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است.

البته اشاره به این نکته ضروری است که در پرسشنامه مربوط به دبیران سؤال با اندکی تغییر ارائه شده است.

۹) آیا محتوا و نوع متون به کاررفته در کتاب‌ها دانش آموز را به یادگیری زبان عربی علاقه‌مند کرده است؟

جدول ۵-۱۴ جدول آمار تحلیلی سؤال ۸

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۱۱/۷	٪ ۲۴/۶	۰	٪ ۲۶/۲
کم	٪ ۱۷	٪ ۲۳/۲	٪ ۱۸/۳	٪ ۴۲/۹
متوسط	٪ ۲۹/۲	٪ ۳۲/۶	٪ ۴۶/۷	٪ ۱۶/۷
زیاد	٪ ۲۵/۱	٪ ۱۱/۶	٪ ۳۱/۷	٪ ۱۴/۳
خیلی زیاد	٪ ۱۷	٪ ۸	٪ ۳/۳	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

یافته‌های آماری حاکی از آن است که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۴۲ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیران عربی نهم با (۴۶/۷ درصد) گزینه متوسط بوده است؛ درحالی که دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۴۷ درصد) گزینه کم و خیلی کم و دبیرانشان نیز با (۴۲/۹ درصد) گزینه کم بوده است.

۱۰) آیا روش بیان قواعد، دانش آموز را به یادگیری زبان عربی علاقه‌مند کرده است؟

جدول ۵-۱۵ جدول آمار تحلیلی سؤال ۹

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۱۱/۱	٪ ۱۵/۹	٪ ۵	٪ ۲۶/۲

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
کم	٪ ۱۴	٪ ۱۸/۱	٪ ۲۱/۷	٪ ۴۷/۶
متوسط	٪ ۳۵/۷	٪ ۳۷	٪ ۴۸/۳	٪ ۲۶/۲
زیاد	٪ ۲۸/۱	٪ ۲۱/۷	٪ ۲۱/۳	۰
خیلی زیاد	٪ ۱۱/۱	٪ ۷/۲	٪ ۱/۷	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

یافته های این نظرسنجی نشان داد که دانش آموزان و دبیران نهم بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است و دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۳۷ درصد) گزینه متوسط و دبیران عربی سوم با (۷۰ درصد) گزینه کم و خیلی کم بوده است.

۱۱) آیا بیان نکات ترجمه ای در کتاب، دانش آموز را به یادگیری عربی علاقه مند کرده است؟

جدول ۵-۱۶ جدول آمار تحلیلی سؤال ۱۰

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۷/۶	٪ ۱۸/۱	٪ ۱/۷	٪ ۹/۵
کم	٪ ۱۷	٪ ۲۰/۳	٪ ۱۳/۳	٪ ۴۰/۵
متوسط	٪ ۳۶/۸	٪ ۳۵/۵	٪ ۵۵	٪ ۲۸/۶
زیاد	٪ ۲۸/۷	٪ ۲۰/۳	٪ ۲۵	٪ ۲۱/۴
خیلی زیاد	٪ ۹/۹	٪ ۵/۸	٪ ۵	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

بررسی تطبیقی میزان اثربخشی آموزشی کتاب‌های تازه‌تألیف عربی... احمد لامعی گیو، مریم مقبولی

در پاسخ به این پرسش، دانش آموزان نهم و دبیرانشان گزینه متوسط را به عنوان بیشترین گزینه انتخاب کرده‌اند و دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۳۵/۵ درصد) گزینه متوسط و دبیران عربی آنان با (۵۰ درصد) گزینه کم بوده‌است.

۱۲) به نظر شما کاستن از حجم قواعد کتاب در آموزش زبان عربی و علاقه‌مندی دانش آموزان به این زبان تأثیر داشته است؟

جدول ۵-۱۷. جدول آمار تحلیلی سؤال ۱۱

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۱۱/۱	٪ ۵/۸	۰	٪ ۷/۱
کم	٪ ۱۴/۶	٪ ۵/۸	٪ ۶/۷	٪ ۳۳/۳
متوسط	٪ ۲۷/۵	٪ ۱۸/۸	٪ ۳۸/۳	٪ ۳۳/۳
زیاد	٪ ۲۹/۲	٪ ۲۱/۷	٪ ۴۸/۳	٪ ۱۶/۷
خیلی زیاد	٪ ۱۷/۵	٪ ۴۷/۸	٪ ۶/۷	٪ ۹/۵
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

آمار به دست آمده از پاسخ به این سؤال نشان می‌دهد که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۴۶ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیران عربی آن‌ها با (۵۵ درصد) همین گزینه بوده‌است. همچنین دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۷۰ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیران عربی سوم با (۴۰ درصد) گزینه‌های کم و خیلی کم بوده‌است.

اختلاف نظر دبیران با دانش آموزان سوم متوسطه می‌تواند به این مطلب اشاره داشته باشد که دلایلی چون پایین بودن سطح نمرات دانش آموزان از قسمت قواعد کتاب عربی سبب شده معلمان معتقد باشند حتی کم کردن حجم قواعد نیز نتوانسته دانش آموزانشان را به درس عربی علاقه مند کند. این نتیجه از یک سو می‌تواند بیانگر عدم موفقیت جریان تقلیل مطالب قواعدی

در برانگیختن علاقه دانش آموزان به درس عربی در سال های اخیر نیز باشد. هرچند با جریان یافتن روند تقلیل و تسهیل البته با نگرشی نو (تطبیقی و ارتباطی) در کتاب های متوسطه اول، شاهد بازخورد آن در علاقه مندی دانش آموزان و تأیید آن از جانب معلمانمان هستیم؛ به نظر نگارنده و بر اساس تجربه آموزشی، وجود عبارت کم کردن قواعد در سؤال و انتخاب گزینه زیاد و خیلی زیاد شاید نشان از خستگی دانش آموزان سوم از وجود مطالب قواعدی کتاب هایشان بوده است.

۱۳) علاقه مندی و پیشرفت زبانی دانش آموزان (خود) را در سال های اخیر به زبان عربی چگونه ارزیابی می کنید؟

جدول ۵-۱۸ جدول آمار تحلیلی سؤال ۱۲

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪۷/۶	٪۱۳	۰	٪۱۹
کم	٪۸/۸	٪۲۰/۳	٪۶/۷	٪۴۲/۹
متوسط	٪۳۱/۶	٪۳۱/۹	٪۵۵	٪۳۳/۳
زیاد	٪۳۷/۴	٪۲۱	٪۳۱/۷	٪۴/۸
خیلی زیاد	٪۱۴/۶	٪۱۳/۸	٪۶/۷	۰
جمع کل	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰

آمار نشان می دهد که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۵۲ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیرانشان با (۵۵ درصد) گزینه متوسط بوده است و دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۳۲ درصد) گزینه متوسط و دبیران سوم با (۶۱ درصد) گزینه کم و خیلی کم بوده است. گفتنی است که در پرسشنامه مربوط به دانش آموزان سؤال با اندکی تغییر ارائه شده است.

۱۴) به طور کلی در حال حاضر تا چه اندازه از کتاب عربی رضایت دارید؟

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۸/۲	٪ ۲۱	۰	٪ ۹/۵
کم	٪ ۳/۵	٪ ۱۴/۵	٪ ۳/۳	٪ ۳۵/۷
متوسط	٪ ۳۶/۳	٪ ۴۰/۶	٪ ۵۳/۳	٪ ۴۵/۲
زیاد	٪ ۳۵/۷	٪ ۱۹/۶	٪ ۴۱/۷	٪ ۹/۵
خیلی زیاد	٪ ۱۶/۴	٪ ۴/۳	٪ ۱/۷	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

نتایج به دست آمده از پاسخ به این سؤال حاکی از آن است که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۵۲ درصد) گزینه زیاد و خیلی زیاد و دبیرانشان نیز با (۳۰۵۳ درصد) گزینه متوسط بوده است. هم چنین دانش آموزان سوم بیشترین انتخابشان با (۴۱ درصد) گزینه متوسط و دبیران آن‌ها نیز با (۴۵/۲ درصد) گزینه متوسط بوده است. البته با مقایسه سایر درصدها به نظر می‌رسد معلمان سوم نسبت به دانش آموزانشان از کتاب‌ها کمتر رضایت داشته‌اند.

۱۵) به چه میزان نوع ارزشیابی در این درس (۱۳ نمره ترجمه و مهارت‌های زبانی) را متناسب با نوع و حجم به کار رفته در کتاب می‌دانید؟

جدول ۵-۲۰ جدول آمار تحلیلی سؤال ۱۴

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۴/۱	٪ ۱۵/۲	۰	٪ ۲/۴
کم	٪ ۸/۲	٪ ۵/۱	٪ ۱۱/۷	٪ ۱۹
متوسط	٪ ۵۰/۳	٪ ۴۵/۷	٪ ۴۵	٪ ۴۵/۲

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
زیاد	٪ ۲۹/۸	٪ ۲۳/۹	٪ ۴۰	٪ ۳۳/۳
خیلی زیاد	٪ ۷/۶	٪ ۱۰/۱	٪ ۳/۳	۰
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

آمار به دست آمده از پاسخ به این سؤال نشان می دهد که تمامی گروه های پاسخ گو، انتخاب متوسط را با بیشترین درصد داشته اند.

۱۶) به چه میزان نوع ارزشیابی در این درس (۲ نمره قواعد متوسطه اول / ۷ نمره قواعد متوسطه دوم) را متناسب با نوع و حجم به کار رفته در کتاب می دانید؟

جدول ۵-۲۱. جدول آمار تحلیلی سؤال ۱۵

پایه گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
خیلی کم	٪ ۵/۳	٪ ۱۵/۲	۰	٪ ۹/۵
کم	٪ ۱۴/۶	٪ ۲۰/۳	٪ ۱۰	٪ ۱۹
متوسط	٪ ۴۶/۲	٪ ۴۴/۲	٪ ۵۰	٪ ۵۷/۱
زیاد	٪ ۲۸/۷	٪ ۱۵/۲	٪ ۴۰	٪ ۱۱/۹
خیلی زیاد	٪ ۵/۳	٪ ۵/۱	۰	٪ ۲/۴
جمع کل	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

نتایج نشان می دهد که دانش آموزان نهم بیشترین انتخابشان با (۴۶/۲ درصد) گزینه متوسط و دبیران آنان نیز با (۵۰ درصد) گزینه متوسط بوده است و دانش آموزان سوم و دبیرانشان نیز بیشترین انتخابشان گزینه متوسط بوده است.

۱۷) لطفاً نظر خود را در مورد نوع ارزشیابی درس عربی انتخاب نمایید:

جدول ۵-۲۲. جدول آمار تحلیلی سؤال ۱۶

پایه / گزینه	دانش آموزان نهم	دانش آموزان سوم	دبیران نهم	دبیران سوم
۱۵ نمره کتبی +۵ نمره شفاهی	٪۷۸/۹	٪۶۷/۴	٪۷۸/۳	٪۵۹/۵
۲۰ نمره کتبی	٪۲۱/۱	٪۳۲/۶	٪۲۱/۷	٪۴۰/۵
جمع کل	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰

آمار به دست آمده از پاسخ به این سؤال نشان می‌دهد که همه گروه‌های پاسخ‌دهنده ارزشیابی نوع اول (۱۵ نمره کتبی +۵ نمره شفاهی) را با بیشترین درصد انتخاب کرده‌اند.

بررسی تحلیلی و استنباطی گویه‌ها

هر دو پرسشنامه (دبیران و دانش‌آموزان) شامل ۳ گویه با سؤالاتی به صورت چهارگزینه‌ای (کم، خیلی کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) بوده است. گویه‌های در نظر گرفته شده، دربرگیرنده چند سؤال از پرسشنامه است.

جدول ۵-۲۳. گویه‌ها و سؤالات مربوطه

مؤلفه (گویه)	شماره سؤالات مربوطه
۱) کارآمدی کتاب‌های درسی	۷-۶-۵-۴-۲-۱
۲) علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کتاب‌های درسی	۱۵-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۸-۳
۳) نوع و میزان ارزشیابی	۱۴-۱۳

در نتیجه برای استنباط فرضیه‌ها ابتدا با استفاده از نرم افزار Spss از سؤالاتی که مربوط به هر گویه هستند میانگین گرفته شده و سپس از آزمون T-test و یا آزمون Mean (میانگین) برای نشان دادن آمار استنباطی استفاده شده است.

مؤلفه ۱) میزان کارآمدی کتاب‌های عربی

فرضیه اول: کارآمدی کتاب‌های درسی عربی از نگاه دانش‌آموزان و دبیران نهم متفاوت از نظر دانش‌آموزان و دبیران سوم متوسطه است.

جدول ۵-۴۲. جدول آمار استنباطی مؤلفه کارآمدی

آزمون تی مستقل			آزمون برابری واریانس		میانگین	
سطح معناداری	درجه آزادی	آماره T	سطح معناداری	آماره F	۳/۳۱	دبیران و دانش‌آموزان نهم
۰/۰۰۰	۴۶۶	۴/۸۰	۰/۶۸	۰/۱۶	۳	دبیران و دانش‌آموزان سوم

در ابتدا میانگین سؤالاتی که مربوط به این فرضیه بوده اند، محاسبه شده و سپس با استفاده از آزمون میانگین برای مؤلفه کارآمدی، میانگین ۳/۳۱ برای گروه اول (دانش‌آموزان و دبیران نهم) و ۳ برای گروه دوم (دانش‌آموزان و دبیران سوم) به دست آمده است. آزمون میانگین برای این مؤلفه دارای کمترین مقدار یعنی ۱ و بیشترین مقدار یعنی ۵ است. با توجه به جدول بالا آزمون برابری واریانس‌ها تأیید می‌شود. چون سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر است. سطح معناداری t مستقل نیز چون از ۰/۰۵ کمتر است؛ فرض صفر رد و فرض تحقیق، تأیید می‌شود. بنابراین کارآمدی کتاب‌های درسی عربی از نگاه دانش‌آموزان و دبیران نهم با دبیران و دانش‌آموزان سوم تفاوت معنی‌داری نشان می‌دهد. به عبارت دیگر این اختلاف میانگین نشان می‌دهد که نمونه‌های پژوهش، کارآمدی کتاب‌های جدیدالتألیف را بیش از کتاب‌های قدیمی می‌دانند.

مؤلفه ۲) میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کتاب و زبان عربی

فرضیه دوم: علاقه‌مندی به کتاب‌های درسی عربی از نگاه دانش‌آموزان و دبیران نهم متفاوت از نظر دانش‌آموزان و دبیران سوم متوسطه است.

جدول ۵-۲۵. جدول آمار استنباطی مؤلفه علاقه‌مندی

آزمون تی مستقل			آزمون برابری واریانس		میانگین	
سطح معناداری	درجه آزادی	آماره T	سطح معناداری	آماره F	۳/۲۵	دبیران و دانش‌آموزان نهم
۰/۰۰۰	۳۶۴	۵/۴۲	۰/۷۶	۰/۰۹	۲/۸۱	دبیران و دانش‌آموزان سوم

در ابتدا میانگین سؤالاتی که مربوط به این مؤلفه بوده؛ محاسبه شده و سپس با استفاده از آزمون میانگین، برای مؤلفه علاقه‌مندی، میانگین ۳/۲۵ برای گروه اول (دانش‌آموزان و دبیران نهم) و ۲/۸۱ برای گروه دوم (دانش‌آموزان و دبیران سوم) به دست آمده است. آزمون میانگین برای این مؤلفه دارای کمترین مقدار یعنی ۱ و بیشترین مقدار یعنی ۵ است. با توجه به جدول بالا آزمون برابری واریانس‌ها تأیید می‌شود. چون سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر است. حال با توجه به سطح معناداری T مستقل چون این مقدار از ۰/۰۵ کمتر است؛ فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می‌شود. بنابراین در علاقه‌مندی دو گروه به درس عربی، تفاوت معنی‌داری دیده می‌شود. به عبارت دیگر این اختلاف میانگین نشان می‌دهد که میزان علاقه‌مندی گروه اول به کتاب‌های جدیدالتألیف بیش از علاقه‌مندی گروه دوم به کتاب‌های قدیمی است.

مؤلفه ۳) میزان و نوع ارزشیابی

فرضیه سوم: نوع و میزان ارزشیابی بین دو گروه متفاوت از یکدیگر است.

جدول ۵-۲۶. جدول آمار استنباطی مؤلفه ارزشیابی

آزمون تی مستقل			آزمون برابری واریانس		میانگین	
سطح معناداری	درجه آزادی	آماره T	سطح معناداری	آماره F	۳/۲۴	دبیران و دانش‌آموزان نهم
۰/۰۰۰	۴۵۲/۶	۵/۱۹	۰/۰۱	۶/۱۳	۲/۸۵	دبیران و دانش‌آموزان سوم

در ابتدا میانگین سؤالاتی که مربوط به این فرضیه بوده اند، محاسبه شده و سپس با استفاده از آزمون میانگین برای مؤلفه ارزشیابی، میانگین، میانگین ۳/۲۴ برای گروه اول (دانش‌آموزان و دبیران نهم) و ۲/۸۵ برای گروه دوم (دانش‌آموزان و دبیران سوم) به دست آمده است. آزمون میانگین برای این

مؤلفه دارای کمترین مقدار یعنی ۱ و بیشترین مقدار یعنی ۵ است. با توجه به جدول بالا، آزمون برابری واریانس ها تأیید می شود. چون سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر است. حال با توجه به سطح معناداری T مستقل چون این مقدار از ۰/۰۵ کمتر است؛ فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می شود. بنابراین در نظر دو گروه در مورد نوع و میزان ارزشیابی، تفاوت معنی داری دیده می شود. به عبارت دیگر این اختلاف میانگین نشان می دهد که گروه اول تناسب نوع و میزان ارزشیابی کتاب های جدیدالتألیف را بیش از گروه دوم تشخیص داده اند.

نتیجه گیری

هدف از آموزش زبان عربی در برنامه درسی عربی، پرورش مهارت های چهارگانه زبانی: (شنیدن، خواندن، سخن گفتن و نوشتن) به منظور فهم بهتر قرآن، متون دینی و زبان و ادبیات فارسی تعیین شده است و مکالمه هایی که در همه دروس گنجانده شده، با اینکه هدف اصلی کتاب نیست، ولی بر جذابیت و کارآمدی یادگیری این زبان در دوره معاصر می افزاید.

نتایج پژوهش بیانگر آن است که، معلمان و دانش آموزان پایه نهم، کتاب های جدیدالتألیف عربی را کارآمد می دانند. منظور از کارآمدی این کتاب ها در این پژوهش:

۱- تناسب محتوا و حجم با زمان اختصاص داده شده؛ ۲- منطبق بودن جملات و متون به کاررفته در کتاب ها با اهداف آموزشی و در جهت تسهیل یادگیری متون اسلامی- ایرانی؛ ۳- همراه بودن مطالب با تمرین و فعالیت مناسب جهت تثبیت یادگیری بوده است.

مضاف بر این، دانش آموزان نهم به نسبت پایه سوم متوسطه، علاقه مندی بیشتری نسبت به کتاب عربی خود دارند. دبیران پایه نهم نیز میزان علاقه مندی دانش آموزان خود را بیشتر از دبیران سوم اعلام کرده اند؛ این در حالی است که انتظار می رفت رویکرد متن محوری با اولویت متون دینی و کاهش قواعد که با هدف تسهیل و جذابیت از سال ۱۳۸۰ در کتاب های درسی انجام شد، ما را به اهداف مدنظر در برنامه درسی می رساند و علاقه مندی دانش آموزان را به این زبان بیشتر می کرد.

به نظر می رسد کاستن از حجم قواعد کتاب های دوره دوم در سال های اخیر، تغییر در شیوه بیان قواعد، استفاده از مکالمه و متون ترجمه ای متناسب با روحیات جوانان، رضایت مندی دانش آموزان را از کتاب های جدیدالتألیف در پی داشته است.

در بارم‌بندی کتاب‌های جدید، دو نمره به بخش قواعد اختصاص دارد. دانش‌آموزان و دبیران پایه نهم، این مقدار بارم‌بندی را با حجم قواعد متناسب می‌دانند؛ درحالی‌که دانش‌آموزان و معلمان پایه سوم، بارم‌بندی قواعد کتاب خود را متناسب نمی‌شمارند. با وجود این تمامی شرکت‌کنندگان در این پژوهش، ارزشیابی ۱۵ (کتبی) +۵ (شفاهی) را برای کتاب‌های عربی پیشنهاد داده‌اند.

گفتنی است که انتخاب گزینه متوسط برای اکثر سؤالات توسط دانش‌آموزان سوم متوسطه می‌تواند به دلیل دقیق مطالعه نکردن پرسشنامه، نپذیرفتن مسئولیت جواب‌دهی درست به سؤالات، یا مؤثر ندانستن نتیجه این نوع نظرسنجی‌ها در آینده تحصیلی‌شان به نسبت نهمی‌ها دانست. البته بنا بر تجربه آموزشی سی‌ساله پژوهشگران و آشنایی نسبی آنان با روحیات این نسل از جوانان، مقداری از مشکل به‌وجودآمده را باید ناشی از روحیه ساده‌انگارانه، سطحی‌نگر و نبود امیدواری لازم در آن‌ها نسبت به آینده تحصیلی خود دانست که البته بررسی عامل یا عوامل مؤثر در شکل‌گیری این نوع روحیات که در بیشتر دانش‌آموزان این نسل، شاهد هستیم؛ خود پژوهش علمی دیگری می‌طلبد.

با توجه به فاصله زیادی که بین نحوه تألیف کتاب‌های آموزش زبان عربی در مدارس به شیوه جدید با کتب رایج تدریس شده در مراکز آموزش عالی مشاهده می‌شود، باید منتظر ماند تا با عملیاتی شدن کتاب‌ها در کلاس‌های درس، انعکاس آن را در پیشرفت زبانی دانش‌آموزان و فهم مطلوب آن‌ها از متون دینی و علاقه‌مندی به زبان عربی شاهد باشیم.

انجام نظرسنجی از دبیران متوسطه دوم که در سال تحصیلی پیش‌رو با دو نوع کتاب آموزش عربی در مدارس (قدیم و جدید) مشغول به تدریس خواهند بود و استفاده از نتایج حاصل از آن می‌تواند مؤلفان کتب درسی عربی را در چگونگی ادامه مسیر تغییر کتاب‌های درسی کمک کند و نقاط ضعف و قوت کتاب درسی را بازنماید.

کتابنامه

الف) کتاب‌ها

فارسی

- راهنمای برنامه‌دستی عربی متوسطه، (۱۳۹۱)، نگاشت هشتم، تهران: مرکز منابع سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (۱۳۹۰)، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۲)، روان‌شناسی پرورشی، تهران: آگاه.
- فتحی واجارگاه، کوروش و آقاجان زاده، محرم، (۱۳۸۶)، راهنمای تألیف کتاب‌های درسی، چاپ اول، تهران: آبیژ.
- مسعود، جهانگیر، (۱۳۷۰)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، چاپ ۵۷، تهران: دوران.
- ملکی، حسن، (۱۳۸۰)، مبانی برنامه‌ریزی درسی آموزش متوسطه، تهران: سمت.
- میرزا بیگی، علی، (۱۳۸۷)، برنامه‌ریزی درسی و طرح درس، تهران: یسپرون.

عربی

طعیمه، رشدی احمد (۱۹۸۹). *تعلیم العربیة لغیر الناطقین بها: مناهجه و أسالیبه، الرباط: الایسیسکو.*

ب) مقالات

- حقدوست‌راد، سیده زهرا، (۱۳۸۸)، «موانع یادگیری درس عربی در دوره متوسطه از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران»، کتاب ماه ادبیات، تهران: خانه کتاب، صص ۴۵ - ۳۶.
- حکیم‌زاده، رضوان و متقی‌زاده، عیسی، (۱۳۹۴)، «بررسی میزان کارآمدی آموزش زبان عربی عمومی در مقطع متوسطه از نظر دبیران و دانش‌آموزان شهر کرمان»، ماهنامه جستارهای زبانی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، صص ۱۰۶-۷۷.
- خضری، کاوه، (۱۳۹۳)، «نگاهی به کتاب عربی اول دبیرستان بر اساس الگوها و ملاک‌های تحلیل و سازمان‌دهی محتوا»، فصلنامه جستارهای زبانی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، صص ۲۵۸ - ۲۳۸.
- سلطانی‌نژاد، نجمه، (۱۳۹۴)، «بررسی میزان کارآمدی آموزش زبان عربی عمومی در مقطع متوسطه از نظر دبیران و دانش‌آموزان شهر کرمان»، جستارهای زبانی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، صص ۱۰۶-۷۷.

بررسی تطبیقی میزان اثربخشی آموزشی کتاب‌های تازه‌تألیف عربی... احمد لامعی گوی، مریم مقبولی

صدیق اورعی، غلامرضا، (۱۳۸۵)، «سنجش گرایش دانش‌آموزان دبیرستانی شهر مشهد به درس عربی و عوامل مؤثر بر آن»، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، مشهد: دانشگاه فردوسی*، صص ۸۱-۵۷.

قورچیان، نادر قلی، (۱۳۷۲)، «گامی در مسیر انتخاب محتوا در حوزه تخصصی برنامه درسی»، *فصلنامه تعلیم و تربیت، تهران: وزارت آموزش و پرورش*، صص ۶۴-۳۷.

متقی‌زاده، عیسی و شه‌بخش مجبور، آزاده، (۱۳۹۵)، «ارزیابی میزان موفقیت بخش متون عربی عمومی سال دوم دبیرستان از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان»، *دو فصلنامه جستارهایی در زبان و ادبیات عربی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس*، صص ۵۳-۳۳.

متقی‌زاده، عیسی و همکاران، (۱۳۸۹)، «بررسی و نقد میزان استفاده دبیران از راهبردهای تدریس متون کتاب عربی دوره پیش‌دانشگاهی»، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی*، صص ۱۷۱-۱۴۷.

محمدی رکعتی، دانش و همکاران، (۱۳۸۹)، «بررسی میزان موفقیت بخش کارگاه ترجمه در کتاب‌های عربی دوره دبیرستان از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان شهرستان دورود»، *مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، تهران: انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی*، صص ۱۳۷-۱۱۴.

مؤمنی مهمویی، حسین و زارعیان، غلامرضا، (۱۳۸۹)، «نقش و کارکردهای ارزشیابی در مراحل تدوین برنامه درسی»، *فصلنامه راهبردهای آموزش، تهران: دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)*، صص ۷۲-۶۷.

دراسة تحليلية - تطبيقية لمدى فاعلية تعليم كتب اللغة العربية الجديدة في المرحلة الثانوية (الأولى والثانية) من وجهة نظر المدرسين والتلامذة بمدينة بيرجند

أحمد لامعي گیو^۱، مريم مقبولي^{۲*}

۱. أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها بجامعة بيرجند

۲. ماجستير في اللغة العربية وآدابها بجامعة بيرجند

الملخص

يعالج هذا البحث مدى توفيق النظام التعليمي الجديد لوزارة التربية والتعليم الإيرانية في مجال تغيير اسم كتاب (عربي) إلى (اللغة العربية، لغة القرآن)؛ وذلك نظراً إلى أهمية تعليم اللغة العربية في عصرنا الراهن، وتخصيص الأصل السادس عشر من دستور الجمهورية الإسلامية الإيرانية لها. ولقد قمنا في بحثنا هذا، بمقارنة وتحليل وجهات نظر معلمي اللغة العربية وتلاميذ المرحلة الثانوية (الأولى والثانية)، في مجال مدى انطباق كتب العربية على الواقع المرئى وجودتها من جانب، وحب التلاميذ وكيفية نظام التقييم فيها من جانب آخر. لقد قامت الدراسة بتحليل النتائج التي حصلت عليها من المعلومات المستخرجة من إفادات ۱۳۸ معلماً ومعلمةً و ۷۳۸۱ طالباً وطالبةً في مدينة بيرجند، وذلك عبر منهج التحليل والتوصيف، وباستخدام الاستبانة وأخذ العينات، وفقاً للنظام العنقودي العشوائي في السنة الدراسية ۲۰۱۷ - ۲۰۱۶ للميلاد. وتفيد النتائج بأنه على الرغم من انخفاض التدريجي لكمية القواعد العربية واستبدالها بالترجمة في العقدين الماضيين، فلم ينجح هذا المنهج في حث تلاميذ السنة الثالثة من المرحلة الثانوية على تعلم اللغة العربية خلال ست سنوات. أما التلاميذ الذين يتعلمون اللغة العربية وفقاً للنظام التعليمي الجديد، والمعلمون الذين يُعلمونها طبقاً لهذا النظام، فهم أكثر رغبةً في تعلم العربية وتعليمها. فضلاً عن ذلك، نجدهم يؤكدون على سلامة نظام التقييم الذي يعين تقسيم العلامات بين الترجمة والقواعد بقسميها: الشفهية والخطية.

الكلمات الرئيسية: الكتب التعليمية للغة العربية؛ تعليم اللغة العربية؛ المدارس الثانوية الأولى؛ المدارس الثانوية الثانية؛ المنهج الدراسي.